

**М. М. МАРУСИНЕЦЬ**, канд. психол. наук, доц.  
(Педагогічний коледж, м. Мукачів)

## СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Наукові праці МАУП, 2002, вип. 4, с. 62–64

Особливість реформи шкільної освіти полягає в тому, що вона не обмежується змінами навчальних технологій, матеріальної бази та нормативного забезпечення, а ще й передбачає значну трансформацію функціональних ролей усіх учасників педагогічного процесу. При цьому відбувається зміщення акцентів у бік актуалізації особистості учнів, їхніх творчих можливостей, розвитку душевних, духовних сил тощо.

У діяльності вчителя усе більшого значення набуває реалізація специфічної функції — управління розвитком дитини, що є підставою для погляду на педагогічну діяльність як на педагогічний менеджмент (Н. Коломінський, В. Симонов, Т. Куриленко та ін.).

З теорії управління відомо, що енергетика професійних дій зумовлюється ставленням суб'єкта до наміченої цілі та його соціально-рольовою ідентифікацією, а характер насичення трудових функцій — індивідуально-психологічними рисами і пов'язаними з ними емоційно-реактивними станами. Це знаходить свій вираз:

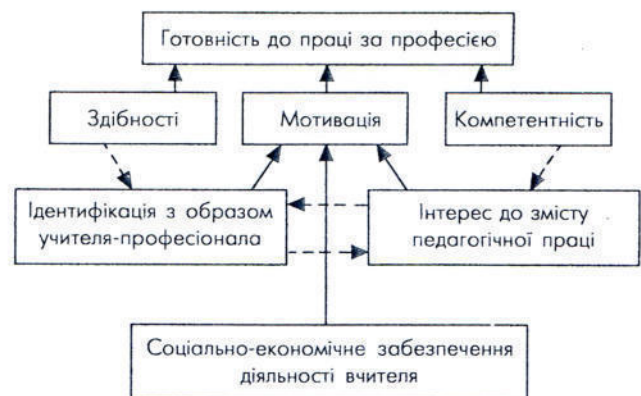
- 1) у переживанні значущості як суб'єктивно усвідомленої цінності цієї трудової діяльності;
- 2) у переживанні відповідальності як міри того впливу, який може утворити суб'єкт на процес і результати своєї діяльності (В. Казмиренко).

Отже, коли йдеться про формування у студентів педагогічного коледжу позитивної мотивації до вчительської праці, зовсім недостатньо виділяти або інтерес до вивчення профілюючих дисциплін, або любов до дітей, або наявність організаторських чи дидактичних здібностей і т. ін. Навіть коли дія того чи іншого з цих факторів не викликає сумніву, закріплення особистості у

професії досить часто не відбувається. Пояснити це можна тим, що мотиваційну основу психологічної готовності майбутніх вчителів до праці обумовлюють не окремі фактори чи довільні їх поєднання, а сумарний результат одноразової дії трьох груп факторів:

- I. Інтерес до змісту педагогічної праці.
- II. Ідентифікація з образом учителя-професіонала, уявлення про себе як висококваліфікованого педагога.
- III. Соціально-економічне забезпечення діяльності вчителя.

З'ясувати відносну роль цих груп факторів допомагає наведена схема.



Значення ідентифікації у професійному самовизначенні зумовлюється тим, що у свідомості особистості та її почуттях (за їх наявністю) існують утворення, які здатні стимулювати активність суб'єкта в напрямку актуалізації себе як професіонала. Щодо професії вчителя мотивуючу функцію здійснюють:

- наявність в “Я-концепції” компонентів соціально-рольової належності до сфери педагогічної праці;
- досить високий рейтинг професіоналізму у структурі цінностей особистості;
- адекватний зміст образу ідеального вчителя;
- позитивна оцінка власних здібностей до педагогічної праці, певний рівень домагань у ній;
- потреба самореалізації у спеціальній галузі знань і усвідомлення потенційних можливостей її задоволення у зв'язку з педагогічною діяльністю (математика, іноземна мова, музика, малювання і т. ін.) (Т. Панчук).

Отже, успішність оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками, бажання працювати саме за цією професією безпосередньо залежать від суб'єктивного ставлення до неї, від того, яке значення і можливості для себе вбачає молода людина у цій професійній діяльності. Ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності є найзмістовнішою характеристикою професійного самовизначення. Залежно від того, чи збігається “образ Я” особистості з образом професіонала (ідеальний варіант), можна робити висновок щодо рівня професійного самовизначення, про його точність і завершеність. Зовні це виявляється у тому, що особистість:

- усвідомлює наявність у себе здібностей до педагогічної діяльності та сприймає це як важливу свою характеристику, індивідуальну відмінність, якою слід скористатися, налагоджуючи самостійне життя;
- визнає у себе досить стійкий інтерес до роботи з дітьми, до можливості професійно керувати розвитком особистості інших людей;
- виявляє позитивну установку на соціальну роль вчителя, на загальнокультурне і спеціальне значення психолого-педагогічної освіти.

У реальних умовах педагогічного коледжу виявилось (дані 1999–2000 навчального року), що студенти I–II курсів не в змозі аналізувати свої здібності, індивідуальні особливості мислення, спілкування з іншими людьми, своє ставлення до багатьох проблем організації роботи школи і т. ін. Для підлітків 15–16 років це цілком нормальне явище, адже у цьому віці самосвідомість і рефлексивні здібності людини ще тільки формуються (Л. Божович). Щоб активізувати процес і зорієнтувати його в напрямку, важливого з погляду професійного самовизначення, необхідно забезпечити систематичне, цілеспрямоване керівництво формуванням мотиваційних компо-

нентів, які мають найбільше значення в усвідомленні покликання. У зв'язку з цим дорослі мають торкатись інтимних сторін психічного життя молоді людини і, щоб не нашкодити, робити це потрібно з великим тактом і глибоким розумінням справи. Було б величезною помилкою намагатися сформуванню адекватні ставлення підлітка до себе, до цінностей цивілізованого світу, до інших людей, до праці взагалі, до професії, практикуючи натиск, засудження, критику, примус.

Формування необхідних у цьому випадку соціальних установок як системи певних ставлень охоплює також вплив на когнітивну і емоційну сфери особистості студента, поступовий перехід від примітивно-побутових до психологічно обґрунтованих, більш зрілих суджень та вчинків, що зорієнтовані на визначення і визнання суб'єктивної цінності педагогічної праці. Успішне розв'язання цієї проблеми вимагає використання найрізноманітніших засобів впливу — від певного спрямування змісту теоретичних і практичних занять, педагогічної практики, надання якомога більшої самостійності студентам у різних видах навчальної, суспільної, культурно-масової роботи до коригування самооцінок і взаємооцінок, підвищення загальної психологічної культури як основи самопізнання, установлення доброзичливих взаєностосунків викладачів і студентів — на основі поваги до особистості молодих людей, розуміння їхніх запитів, устремлень, смаків, потреб, надій.

У соціальній психології встановлено, що аргументи викликають більш значні зміни ати-тюдів, коли вони надходять від високооцінюваних осіб — добре вихованих, культурних, чесних, ерудованих, талановитих тощо (Л. Рос, Р. Нісбет). Відповідно довіра молоді до думки і оцінок викладачів, відкритість до сприймання їхнього впливу може бути дуже великою, коли авторитет педагога зумовлюється не лише його соціальною роллю, а й неформальним статусом у структурі міжособистісних стосунків із студентами.

З усього арсеналу засобів і методів формування психологічної готовності студентів до педагогічної праці на практиці надають перевагу розширенню їхніх знань, додатковій інформації про зміст і особливості цієї професії. Отже, передусім відбувається вплив на когнітивні складові самосвідомості молоді людини, тоді як більш важливі у цьому віці емоційні компоненти залишаються поза увагою.

Динаміка емоційної складової атитюду спостерігається лише у процесі активної міжособистісної взаємодії, характер якої визначає спрямованість зумовлених нею змін. Намагаючись сформулювати у студентів позитивне ставлення до педагогічної діяльності, а основне — до себе як до вчителя (вихователя), необхідно створити позитивне емоційне тло взаємодії керівників коледжу, викладачів і студентів, що відкриває можливість впливати на оцінні ставлення молодих людей вже на рівні їхніх почуттів.

Сприятливий психологічний клімат у навчальному закладі слід розглядати як важливий фактор формування професійної ідентифікації сту-

дентів — основного компонента мотивації до педагогічної праці майбутніх учителів.

Педагогічне управління процесами професійної ідентифікації студентів коледжу є водночас і дуже відповідальним, і надзвичайно складним завданням, для розв'язання якого потрібна відповідна психологічна компетентність керівників і викладачів, необхідне глибоке розуміння ними сутності проблеми та адекватна оцінка її практичного значення. Ця проблема потребує також глибокої соціально-психологічної розробки як важливий і актуальний напрямок вивчення самосвідомості людини.